

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ОЦІНКИ ЯКОСТІ КОНТРОЛЮ КРЕДИТНОГО РИЗИКУ БАНКУ

© 2017 ШВЕЦЬ О. В.

УДК 336.77:330.131.7

Швец О. В. Методичні підходи до оцінки якості контролю кредитного ризику банку

Метою статті є вдосконалення методичних підходів до оцінки контролю кредитного ризику та обґрунтування необхідності використання інтегрального показника для визначення якості контролю кредитного ризику. Запропоновано методичний підхід до оцінювання якості контролю кредитного ризику, який, на відміну від існуючих, передбачає оцінку якості контролю за ризиками з двох позицій: оцінювання ефективності контролю кредитного ризику та ефективності роботи банку, що пов'язана з кредитною діяльністю. Такий підхід дозволяє оцінити реальний та потенційний фінансовий ефект від здійснення контролю кредитного ризику. Запропоновано використовувати інтегральну оцінку, що ґрунтується на багатокритеріальному підході, який дозволяє комплексно оцінити результативність контролю за кредитним ризиком. Запропонований науково-методичний підхід до оцінювання якості контролю кредитного ризику надасть можливість банкам об'єктивно оцінити цей вид управлінської діяльності з метою підвищення його ефективності, забезпечить методами контролю за виконанням прийнятих рішень.

Ключові слова: кредитний ризик, контроль кредитного ризику, якість контролю кредитного ризику, інтегральний показник.

Рис.: 2. **Табл.:** 1. **Формул.:** 9. **Бібл.:** 10.

Швец Ольга Вікторівна – здобувач кафедри економіки та управління, Університет банківської справи (вул. Андріївська, 1, Київ, 04070, Україна)
E-mail: shvezzz@ukr.net

УДК 336.77:330.131.7

UDC 336.77:330.131.7

Швец О. В. Методические подходы к оценке качества контроля кредитного риска банка

Целью статьи является совершенствование методических подходов к оценке контроля кредитного риска и обоснование необходимости использования интегрального показателя для определения качества контроля кредитного риска. Предложен методический подход к оценке качества контроля кредитного риска, который, в отличие от существующих, предусматривает оценку качества контроля за рисками с двух позиций: оценки эффективности контроля кредитного риска и эффективности работы банка, которая связана с кредитной деятельностью. Такой подход позволяет оценить реальный и потенциальный финансовый эффект от осуществления контроля кредитного риска. Предложено использовать интегральную оценку, основанную на многокритериальном подходе, который позволяет комплексно оценить результативность контроля кредитного риска. Предложенный научно-методический подход к оценке качества контроля кредитного риска позволит банкам объективно оценить этот вид управленческой деятельности с целью повышения его эффективности, обеспечит методами контроля за выполнением принятых решений.

Ключевые слова: кредитный риск, контроль кредитного риска, качество контроля кредитного риска, интегральный показатель.

Рис.: 2. **Табл.:** 1. **Формул.:** 9. **Библ.:** 10.

Швец Ольга Викторовна – соискатель кафедры экономики и управления, Университет банковского дела (ул. Андреевская, 1, Киев, 04070, Украина)
E-mail: shvezzz@ukr.net

Shvets O. V. The Methodical Approaches to Evaluating the Quality of the Bank's Credit Risk Control

The article is aimed at improving the methodical approaches to evaluating the credit risk control and substantiating the need to use an integrated indicator for determining the quality of the credit risk control. A methodical approach to evaluating quality of the credit risk control has been proposed, which, unlike the available ones, provides an evaluating of quality of the risk control from two perspectives: evaluating efficiency of the credit risk control and efficiency of the bank's performance, which is related to the credit activity. Such an approach provides to evaluate both the actual and the potential financial impacts from implementation of the credit risk control. It has been suggested that the integral estimation be used, based on the multi-criteria approach, which allows to comprehensively evaluate the effectiveness of the credit risk control. The suggested scientific-methodical approach to evaluating quality of the credit risk control provides banks to evaluate this type of managerial activities with the aim of improving its efficiency, ensures the methods for monitoring implementation of the decisions made.

Keywords: credit risk, control of credit risk, credit risk control quality, integral indicator.

Fig.: 2. **Tbl.:** 1. **Formulae:** 9. **Bibl.:** 10.

Shvets Olga V. – Applicant, Department of Economics and Management, University of Banking (1 Andriivska Str., Kyiv, 04070, Ukraine)
E-mail: shvezzz@ukr.net

Сучасний етап розвитку банківської системи України дає підстави констатувати недостатність зусиль банків, спрямованих на здійснення ефективного контролю за виконанням умов кредитних операцій, внаслідок чого спостерігається значне зростання обсягів проблемних активів. Без відповідного реагування така тенденція може призвести до ще більшої дестабілізації банківського сектора України. У зв'язку з цим існує нагальна необхідність впровадження заходів, спрямованих на підвищення ефективності банківського контролю за кредитними операціями. У цьому аспекті визначення методичних підходів до якості банківського контролю за кредитними ризиками є необхідною умовою підвищення раціональної організації кредитного процесу та зниження рівня кредитних ризиків банку.

Враховуючи сучасні тенденції, що склалися в банківській системі (введення тимчасових адміністрацій

до банків, що визнані неплатоспроможними, наявність негативного фінансового результату, зростання обсягу резервів для відшкодування можливих втрат за активними банківськими операціями, зниження кредитної активності банківських установ, що обумовлено скороченням ресурсної бази, погіршенням кредитоспроможності позичальників та високим рівнем невизначеності щодо подальшого економічного розвитку, та ін.), можна стверджувати, що питання управління якістю системи контролю кредитного ризику є доволі актуальним.

Дослідження проблеми оцінки ефективності управління кредитним ризиком банку та проблемними кредитами знайшло відображення в низці публікацій таких учених, як А. М. Герасимович [1], Т. М. Болгар [2], Г. Т. Карчева [3; 4], О. В. Лисенок [5], С. О. Руднева [6], Дж. Сінкі [7], Р. А. Слав'юк [8], Т. С. Смовженко [4; 8] та ін. Проте до цього часу невирішеною залишається про-

блема якості контролю кредитного ризику банку з урахуванням зовнішніх і внутрішніх факторів.

Метою статті є вдосконалення методичних підходів до оцінки контролю кредитного ризику та обґрунтування необхідності використання інтегрального показника для визначення якості контролю кредитного ризику.

Проведений детальний аналіз факторів, які зумовлюють виникнення кредитного ризику, показав, що наслідки прояву та дії кредитних ризиків залежать не тільки від зовнішніх чинників (макроекономічних умов чи діяльності позичальників), але й від внутрішніх (реальних можливостей менеджерів кожного банку прогнозувати та контролювати кредитні ризики). Тому в процесі контролю кредитного ризику, спрямованого на попередження, фіксацію та усунення негативних тенденцій у зміні ризикових позицій банку, важливим є оцінка якості системи контролю кредитного ризику.

Визначення якості системи контролю кредитного ризику є важливим моментом оцінювання якості його організації і здійснення. Забезпечення високої якості системи контролю кредитного ризику є складовою частиною загальної проблеми з підвищення ефективності діяльності будь-якої банківської установи та банківської системи загалом [3; 4].

Якість контролю кредитного ризику характеризується відповідністю вимогам, тобто результативністю прийнятих рішень та дій щодо впливу на рівень кредитних ризиків, метою яких є формування прийняттого співвідношення між прибутковістю і ризикованістю кредитної діяльності з урахуванням рівня капіталізації та реальних умов діяльності банків. Зростання прибутку банку за рахунок ефективного контролю кредитних ризиків забезпечує збільшення його капіталу, покращення іміджевих позицій, утвердження на ринку, забезпечення більш якісного обслуговування позичальників, задоволення інтересів власників, керівників, працівників.

Зазвичай у різних системах ефективність контролю кредитного ризику оцінюється за допомогою єдиного критерію – показника рівня проблемних кредитів, що в цьому випадку зумовлює концептуальну та методичну обмеженість підходу до проблеми оцінки ефективності контролю кредитного ризику. У зв'язку з цим, на нашу думку, доцільним є використання інтегральних оцінок для визначення якості контролю кредитного ризику, що ґрунтується на багатокритеріальному підході, який має очевидні переваги перед монокритеріальним, оскільки змістовніше розкриває поняття якості контролю.

На рівні кредитного портфеля банку важливим є встановлення зв'язку між показниками якості контролю кредитного ризику та ефективністю банківської установи. Такий висновок випливає з того, що кредитні операції за високого рівня організації кредитної роботи можуть виступати в одних випадках як основне джерело банківського прибутку, а в інших – при відсутності адекватного контролю за рівнем кредитного ризику – як основний фактор дестабілізації фінансового стану банку.

Тому основним припущенням, на основі якого побудована модель оцінки якості контролю кредитного

ризиків банку, є те, що при прийнятті управлінських рішень в банку щодо якості контролю кредитного ризику необхідно не лише провести оцінювання ефективності його кредитної діяльності, а й проаналізувати основні показники ефективності роботи банківської установи, пов'язані зі здійсненням кредитних операцій.

Ці показники ефективності характеризують кількісний аспект регулювання кредитних ризиків і відображають результати вирішення стратегічних завдань банку через фінансові показники. Тобто ці показники дають змогу визначити реальний чи потенційний фінансовий ефект від здійснення контролю кредитного ризику, який відображається на збільшенні прибутковості кредитних операцій, зниженні обсягу втрат банку від кредитування порівняно зі зростанням величини витрат на регулювання кредитних ризиків.

Відповідно методологія оцінки якості контролю кредитного ризику складається з таких етапів: 1) проведення оцінювання ефективності контролю кредитного ризику; 2) аналіз показників ефективності роботи банку, що відображають результативність його діяльності з кредитування; 3) формування моделі управління якістю контролю кредитного ризику банку.

Як було раніше зазначено, в основу даного методичного підходу покладено гіпотезу про наявність зв'язку між оцінкою ефективності контролю кредитного ризику та показниками ефективності роботи банку, які безпосередньо пов'язані з наданням кредитів. На основі комбінації цих показників і проводиться розрахунок оцінки якості контролю кредитного ризику та визначаються заходи щодо його вдосконалення.

Методичні основи розрахунку інтегрального показника оцінки якості контролю кредитного ризику банків представлено на *рис. 1*.

Модель оцінки якості контролю кредитного ризику з використанням інтегрального показника передбачає:

- ★ формування інформаційного забезпечення для визначення індикаторів якості контролю кредитного ризику банку;
- ★ структурування критеріїв та індикаторів для визначення інтегрального показника якості контролю кредитного ризику банку;
- ★ обґрунтування граничних значень для індикаторів якості контролю кредитного ризику банку;
- ★ оцінювання якості контролю кредитного ризику банку;
- ★ визначення стратегії управління якістю контролю кредитного ризику банку.

Інформаційну модель оцінки якості контролю кредитного ризику можна представити в такому вигляді:

$$Q_j = \left\{ \begin{matrix} K_1, K_2, K_3, K_4, K_5, K_6, K_7, \\ K_8, K_9, K_{10}, K_{11}, K_{12} \end{matrix} \right\}, \quad (1)$$

де Q_j – інтегральна оцінка якості контролю кредитного ризику,

K_1 – частка проблемних кредитів у кредитному портфелі банку;

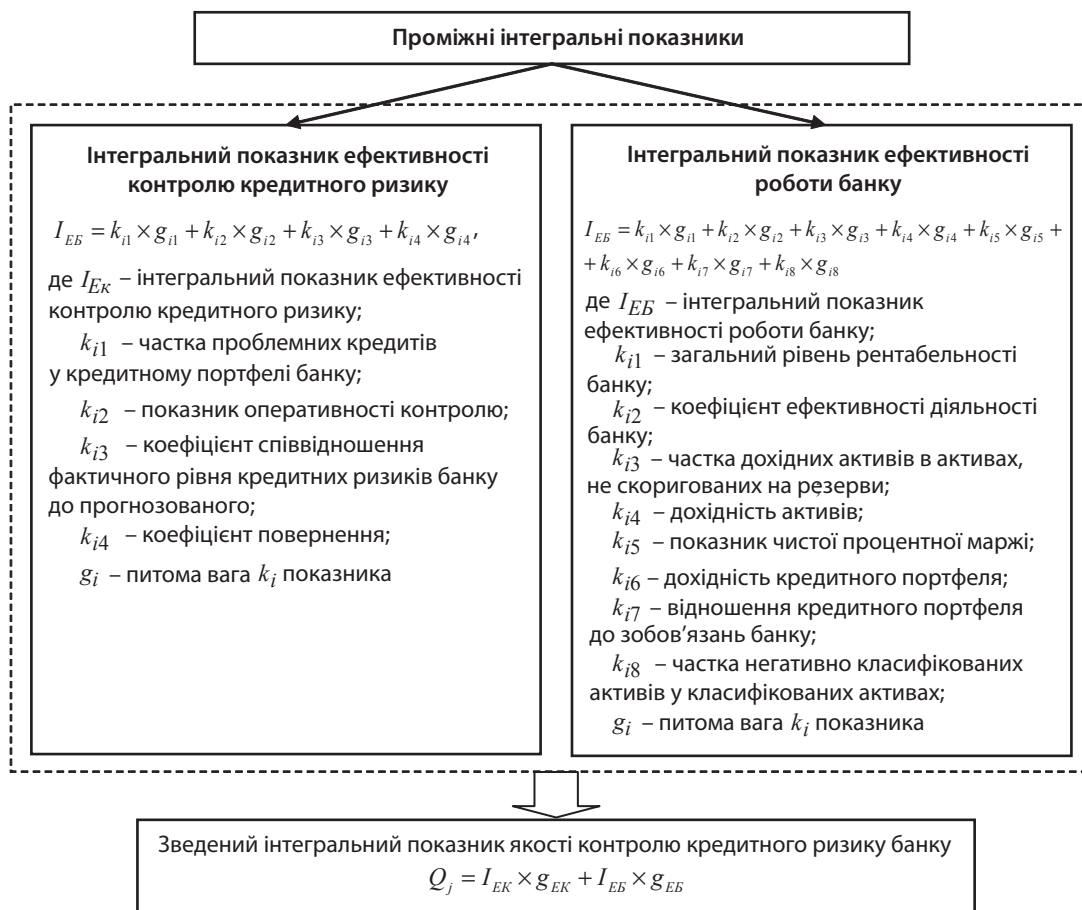

Рис. 1. Структурно-логічна схема процесу розрахунку інтегрального показника оцінки якості контролю кредитного ризику банків

Джерело: авторська розробка.

K_2 – показник оперативності контролю;

K_3 – коефіцієнт співвідношення фактичного рівня кредитних ризиків банку до прогнозованого;

K_4 – коефіцієнт повернення;

K_5 – загальний рівень рентабельності банку;

K_6 – коефіцієнт ефективності діяльності банку;

K_7 – частка дохідних активів в активах, не скоригованих на резерви;

K_8 – дохідність активів;

K_9 – показник чистої процентної маржі;

K_{10} – дохідність кредитного портфеля;

K_{11} – відношення кредитного портфеля до залучених депозитів;

K_{12} – частка негативно класифікованих активів у класифікованих активах.

Зазначені показники в моделі оцінки якості контролю кредитного ризику обрано, зважаючи на їх економічний зміст та на основі збору та опрацювання теоретичної інформації щодо показників ефективності роботи банку [3; 4; 7–9].

Для оцінки якості контролю кредитного ризику аналізуються значення інтегрального показника Q та його складові в динаміці на j -му періоді часу T_j , який характеризується початком і закінченням, відповідно t_0^j, t_k^j :

$$T_j = [t_0^j, t_k^j]. \quad (2)$$

Зупинимося більш детально на розгляді показників оцінки ефективності контролю кредитного ризику. Основним показником ефективності контролю кредитного ризику є частка проблемних кредитів у кредитному портфелі. На основі цього критерію можна зробити висновки щодо обґрунтованості кредитно-інвестиційної політики банку, надійності, об'єктивності й точності системи оцінювання кредитоспроможності позичальників та якості забезпечення за кредитами, а також щодо процесу супроводу кредиту.

Контроль кредитного ризику виконує профілактичну функцію, що повинна забезпечувати виявлення та попередження виникнення кредитного ризику. Ефективність регулювання рівня кредитного ризику, перш за все, залежить від того, наскільки швидко виявлені відхилення параметрів кредитних ризикових позицій та застосовані заходи щодо її усунення, адже, як зазначає О. Земліна, «кожен день прострочення платежу зменшує ймовірність стягнення заборгованості в середньому на 0,7%» [10, с. 26]. Тому раннє виявлення негативних тенденцій у зміні ризикових позицій банку, своєчасна оцінка кредитного ризику і прийняття ефективних заходів для мінімізації фінансових втрат вказує на ефективність контролю кредитного ризику. З цієї точки зору доцільним є застосування показника оперативності контролю.

Оскільки одним із аспектів контролю кредитного ризику є оцінка відповідності фактичного рівня кредитного ризику банку встановленим нормам, то ще одним критерієм ефективності є визначення того, наскільки контроль кредитного ризику виконав свою функцію прогнозування, що полягає у визначенні рівня індивідуального та портфельного кредитного ризиків на основі системного аналізу зовнішніх і внутрішніх факторів, що впливають на нього. Отже, для оцінки якості контролю кредитного ризику необхідно враховувати співвідношення фактичного рівня кредитних ризиків банку до прогнозованого.

Принцип дієвості контролю кредитного ризику передбачає прийняття заходів щодо коригування існуючих відхилень від встановлених норм, тому доцільним є врахування коефіцієнта повернення, що характеризує результативність застосованих дій щодо реалізованого кредитного ризику.

Таким чином, узагальнивши все вищевикладене, можемо схематично зобразити послідовність процесу оцінювання якості контролю кредитного ризику банку (рис. 2).

Ураховуючи високу волатильність показників, що використовуються для оцінки якості контролю кредитного ризику, доцільно провести нормалізацію даних. Оскільки відхилення фактичного показника від норми є негативною тенденцією і відповідним чином впливає на

рівень ефективності, то нормалізацію індикаторів було проведено за такою формулою:

$$x_{onn} = 1 - \frac{|x_{факт} - x_{onn}|}{x_{onn}} \quad (3)$$

Нормалізоване значення показника буде тим вище, чим меншим буде відхилення фактичного показника від оптимального. На практиці можлива ситуація, коли абсолютне відхилення показника перевищуватиме оптимальне значення, тобто $|x_{факт} - x_{onn}| > x_{onn}$, що, своєю чергою, є причиною від'ємного значення нормалізованого показника. У такому разі, з метою утримування показників в діапазоні [0; 1], присвоюємо нормалізованому показнику значення «0».

Після проведення розрахунку окремих показників необхідно звести їх в єдину систему оцінки якості контролю кредитного ризику банку.

Зважаючи на те, що побудова інтегральної оцінки якості контролю є багатокритеріальною задачею прийняття рішення, для розрахунку необхідно врахувати вагомість кожного з показників.

Щоб оцінити цю вагомість, потрібно розташувати всі показники в порядку спадання значущості так, щоб виконувалася правило:

$$K_1 \geq K_2 \geq \dots K_i \quad (4)$$

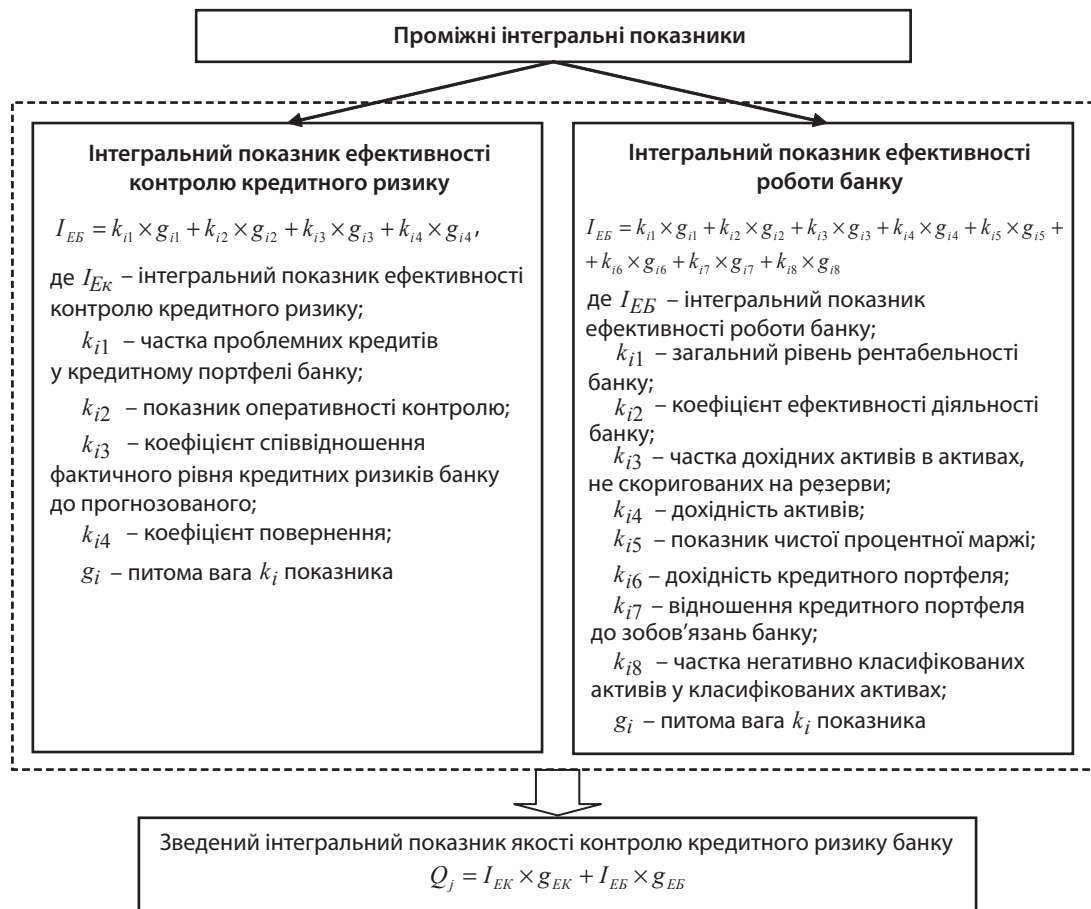

Рис. 2. Послідовність процесу оцінювання якості контролю кредитного ризику банку

Джерело: авторська розробка.

Якщо система показників проранжована в порядку спадання їх значущості, то ваговий коефіцієнт i -го показника K_i слід визначати за правилом Фішберна:

$$g_i = \frac{2(N-n+1)}{N(N+1)}, \sum_{i=1}^N g_i = 1, \quad (5)$$

де g_i – ваговий коефіцієнт i -го показника;
 n – вага показника;
 N – загальна кількість показників.

Правило Фішберна відображає той факт, що про рівень вагомості показників невідомо нічого, крім (4). Тоді оцінка (5) відповідає максимуму ентропії наявної інформаційної невизначеності про об'єкт дослідження. Якщо ж усі показники мають однакову вагомість, тоді

$$g_i = \frac{1}{N}. \quad (6)$$

За результатами проведених розрахунків отримано вагові коефіцієнти показників, що використовуються для визначення якості контролю кредитного ризику (табл. 1).

Відповідно, використовуючи розраховані показники та вагові критерії, на основі лінійного методу врахування пріоритету розраховуються підсумкова оцінка, тобто інтегральний індекс. З цією метою використовується лінійна математична модель, що отримала назву «методу зважених сум»:

$$I = \sum_{i=1}^N g_i z_i, \sum g_i = 1, 0 \leq g_i, z_i \leq 1, \quad (7)$$

де g_i – вагові коефіцієнти, що визначають ступінь внеску i -го показника в інтегральний індекс;
 z_i – нормалізований показник.

Необхідно також врахувати те, що всі відібрані нами показники ефективності роботи банку є стимуляторами (мають додатній інгредієнт), окрім показників частки негативно класифікованих активів у класифікованих активах та частки проблемних кредитів у кредитному портфелі. Дані показники є дестимуляторами. Відповідно, щоб врахувати його у формулі, візьмемо значення не безпосередньо даного показника, а величину (100 –). Тоді чим більше значення даної величини (тобто чим менша кількість негативно класифікованих активів у банку), тим краще для банківської установи.

Відповідно, можна записати модель управління якості контролю кредитного ризику в такому вигляді:

$$Q_j = \left\{ \begin{array}{l} K_1, K_2, K_3, K_4, K_5, K_6, K_7, \\ K_8, K_9, K_{10}, K_{11}, K_{12} \end{array} \right\} \rightarrow \max. \quad (8)$$

При оцінюванні якості контролю кредитних ризиків банку за певний проміжок часу необхідно врахувати, що:

$$Q_j^t \leq Q_j^{t+1}, \quad (9)$$

де t – період часу;

Q_j^t – показник якості контролю кредитного ризику за період часу t ;

Q_j^{t+1} – показник якості контролю кредитних ризиків за період часу $t + 1$.

Застосування цієї нерівності дає змогу аналітикам банку порівнювати якість контролю кредитних ризиків у часі. Відповідно до отриманих висновків та рекомендацій має формуватися комплекс управлінських рішень та заходів, спрямованих на виправлення слабких місць у системі контролю кредитного ризику.

Таблиця 1

Значення вагових коефіцієнтів для визначення інтегральної оцінки якості контролю кредитного ризику банку

№ з/п	Показник	Ранг	Значення вагового коефіцієнта (за правилом Фішберна)
1	Інтегральний показник ефективності контролю кредитного ризику	1	0,0667
1.1	Частка проблемних кредитів у кредитному портфелі банку	1	0,4444
1.2	Показник оперативності контролю	2	0,3333
1.3	Коефіцієнт співвідношення фактичного рівня кредитних ризиків банку до прогнозованого	3	0,2222
1.4	Коефіцієнт повернення	4	0,1111
2	Інтегральний показник ефективності роботи банку	2	0,3333
2.1	Загальний рівень рентабельності банку	1	0,2222
2.2	Коефіцієнт ефективності діяльності банку	2	0,1944
2.3	Частка дохідних активів в активах, не скоригованих на резерви	3	0,1667
2.4	Дохідність активів	4	0,1389
2.5	Чиста процентна маржа	5	0,1111
2.6	Дохідність кредитного портфеля	6	0,0833
2.7	Відношення кредитного портфеля до зобов'язань банку	7	0,0556
2.8	Частка негативно класифікованих активів у класифікованих активах	8	0,0278

Джерело: авторська розробка.

ВИСНОВКИ

Низька якість кредитних портфелів банків та значні втрати, що понесли банки в останні роки через високу кредитні ризики і банкрутство багатьох з них, свідчать про необхідність посилення контролю за кредитними ризиками, спрямованого на попередження, фіксацію та усунення негативних тенденцій у зміні ризикових позицій банку з урахуванням впливу ендогенних та екзогенних чинників.

З метою підвищення ефективності контролю за кредитним ризиком банку та керуючись принципами системного підходу, запропоновано оцінювати якість контролю за кредитними ризиками з двох позицій: оцінювання ефективності контролю кредитного ризику та ефективності роботи банку, що пов'язана з кредитною діяльністю. Такий підхід дозволяє оцінити реальний та потенційний фінансовий ефект від здійснення контролю кредитного ризику.

Для отримання об'єктивної оцінки якості контролю за кредитним ризиком і своєчасного вжиття заходів щодо його вдосконалення запропоновано використовувати інтегральну оцінку, що ґрунтується на багатокритеріальному підході, який має суттєві переваги перед традиційним монокритеріальним підходом, оскільки дозволяє постійно здійснювати моніторинг за кредитним ризиком і комплексно оцінити результативність контролю.

Запропонований науково-методичний підхід до оцінювання якості контролю кредитного ризику надасть можливість банкам об'єктивно оцінити цей вид управлінської діяльності з метою підвищення його ефективності, забезпечить методами контролю за виконанням прийнятих рішень. ■

ЛІТЕРАТУРА

- 1. Герасимович А. М., Герасимович І. А., Морозова-Герасимович Н. А.** Система показників, що визначають ефективність управління кредитним портфелем банку. *Вісник Житомирського державного технологічного університету*. 2010. № 3 (53). С. 66–71.
- 2. Болгар Т. М.** Управління проблемними кредитами вітчизняних банків у сучасних умовах господарювання. *Бізнес Інформ*. 2014. № 1. С. 248–255.
- 3. Карчева Г. Т.** Ефективність функціонування та перспективи розвитку банківської системи України: монографія. Київ, 2012. 520 с.
- 4.** Ефективність та конкурентоспроможність банківської системи України/Г. Т. Карчева, Т. С. Смовженко, В. І. Міщенко та ін. Київ: ДВНЗ «Університет банківської справи», 2016. 276 с.
- 5. Лисенок О. В.** Оцінка ефективності кредитної діяльності вітчизняних банків. *Вісник Житомирського державного технологічного університету*. 2013. № 3 (65). С. 101–106.
- 6. Руднева С. О.** Аналіз якості та ефективності управління кредитним портфелем банків України. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*. 2013. Вип. 1. С. 32–37.
- 7. Синки Дж.-мл.** Финансовый менеджмент в коммерческом банке и в индустрии финансовых услуг/пер. с англ. М.: Альпина Бизнес Букс, 2007. 1018 с.
- 8.** Управління проблемними активами в банках: монографія/кол. авт.; за заг. ред. д-ра екон. наук, проф. Р. А. Слав'юка. Київ: УБС НБУ, 2012. 370 с.

9. Методологія рейтингової оцінки комерційного банку рейтингового агентства «ІБІ – Рейтинг». URL: http://kbs.org.ua/files/metod_123.pdf

10. Землина А. Подразделение по взысканию задолженности как бизнес-инструмент банка. *Вестник ХГАЭП*. 2009. № 4 (43). С. 25–29.

Науковий керівник – Карчева Г. Т., доктор економічних наук, доцент, завідувач кафедри економіки та управління, ДВНЗ «Університет банківської справи» (м. Київ)

REFERENCES

Bolhar, T. M. "Upravlinnia problemnykh kredyty v itchyznianikh bankiv u suchasnykh umovakh hospodariuvannia" [Management of problem loans of domestic banks under modern conditions of managing]. *Biznes Inform*, no. 1 (2014): 248-255.

Herasymovych, A. M., Herasymovych, I. A., and Morozova-Herasymovych, N. A. "Systema pokaznykh, shcho vyznachaiut efektyvnist upravlinnia kredytnym portfelem banku" [The metrics that measure the effectiveness of the Bank's credit portfolio management]. *Visnyk Zhytomyrskoho derzhavnoho tekhnolohichnoho universytetu*, no. 3 (53) (2010): 66-71.

Karcheva, H. T. *Efektyvnist funktsionuvannia ta perspektyvy rozvytku bankivskoi systemy Ukrainy* [The functioning and prospects of development of banking system of Ukraine]. Kyiv, 2012.

Karcheva, H. T. et al. *Efektyvnist ta konkurentospromozhnist bankivskoi systemy Ukrainy* [The efficiency and competitiveness of the banking system of Ukraine]. Kyiv: Universytet bankivskoi spravy, 2016.

Lysenok, O. V. "Otsinka efektyvnosti kredytnoi diialnosti vitchyznianskykh bankiv" [Assessment of efficiency of credit activity of domestic banks]. *Visnyk Zhytomyrskoho derzhavnoho tekhnolohichnoho universytetu*, no. 3 (65) (2013): 101-106.

"Metodolohiia reitynhovoi otsinky komertsiiinoho banka reitynhovoho ahentstva "IBI – Reitynh" [Methodology of rating commercial Bank rating Agency "IBI – Rating"]. http://kbs.org.ua/files/metod_123.pdf

Rudnieva, S. O. "Analiz yakosti ta efektyvnosti upravlinnia kredytnym portfelem bankiv Ukrainy" [Analysis of the quality and efficiency of management of credit portfolio of banks of Ukraine]. *Finansovo-kredytna diialnist: problemy teorii ta praktyky*, no. 1 (2013): 32-37.

Sinki-ml., Dzh. *Finansovy menedzhment v kommercheskom banke i v industrii finansovykh uslug* [Financial management in commercial banks and in the financial services industry]. Moscow: Alpina Biznes Buks, 2007.

Upravlinnia problemnykh aktyvamy v bankakh [The management of distressed assets in banks]. Kyiv: UBS NBU, 2012.

Zemlina, A. "Podrazdeleniye po vzyksaniyu zadolzhennosti kak biznes-instrument banka" [Unit to recover the debt as a business tool of the Bank]. *Vestnik KhGAEP*, no. 4(43) (2009): 25-29.